

Університет Державної фіскальної служби України,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
lna_70@mail.ru

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ

© Литвин Н., 2017

Досліджено окремі аспекти інформаційного забезпечення діяльності митних органів України. Зазначено, що належне інформаційне забезпечення митних органів полегшує обмін даними з іншими суб'єктами правоохоронної сфери. Визначено спеціальний статус митних органів під час використання інформаційних ресурсів та його провідне місце у системі органів державної влади. Розглянуто Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів та визначено її складові.

Ключові слова: митні органи; інформаційне забезпечення; нормативно-правові акти; спеціальний статус; інформаційні відносини; суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

Наталія Литвин

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТАМОЖЕННЫХ ОРГАНОВ

Исследованы отдельные аспекты информационного обеспечения деятельности таможенных органов Украины. Указано, что надлежащее информационное обеспечение таможенных органов облегчает обмен данными с другими субъектами правоохранительной сферы. Определен специальный статус таможенных органов при использовании информационных ресурсов и его ведущее место в системе органов государственной власти. Рассмотрено Единую автоматизированную информационную систему таможенных органов и определены ее составляющие.

Ключевые слова: таможенные органы; информационное обеспечение; нормативно-правовые акты; специальный статус; информационные отношения; субъекты внешнеэкономической деятельности.

Natalia Litvin

University of the State Fiscal Service of Ukraine,
PhD, Associate Professor

SOME ASPECTS OF PROVIDING INFORMATION OF CUSTOMS

In the scientific article explores some aspects of information support of the customs authorities of Ukraine. It is noted that the proper information support of customs facilitates data exchange with other subjects of law enforcement. Defined special status of customs authorities

using information resources and its leading position in the system of government. Considered a single automated information system of customs authorities and identified its components.

Key words: customs authorities; information security; regulations; special status; information relations; business entities.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграційних процесів, які відбуваються у державі та у світлі її належного економічного розвитку, економічна безпека України набуває особливого значення. У цьому сенсі митні органи відіграють важливу роль у процесі створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захисту митних інтересів України. Сьогодні діяльність митних органів є доволі різнобічною і включає серед інших контроль за встановленим порядком і умовами переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності фіскальних органів тощо.

Безумовно, у період світового розвитку інформаційних процесів та в умовах будівництва інформаційного суспільства інформаційне забезпечення є одним із визначальних чинників ефективної роботи митних органів України. Належне інформаційне забезпечення полегшує обмін даними серед суб'єктів правоохоронної сфери, дає можливість у короткі терміни отримати інформацію про суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, порушників митного законодавства. Саме тому питання інформаційного забезпечення митних органів, мають велике теоретичне та практичне значення.

Аналіз дослідження проблеми. Окремі аспекти інформаційного забезпечення державних органів досліджували такі фахівці з адміністративного та інформаційного права: В. Б. Авер'янов, Г. В. Атаманчук, І. В. Арістова, Д. Н. Бахрах, О. М. Бандурка, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, І. Л. Бачило, В. А. Копилов, О. А. Баранов, Ю. П. Бурило, Б. А. Кормич, Є. Б. Кубко, В. А. Ліпкан, А. М. Новицький, Г. П. Середа, В. С. Цимбалюк та ін.

До того ж чимало питань інформаційного забезпечення митних органів досі потребують наукового осмислення та систематизації з урахуванням нових здобутків науково-технічного прогресу та в умовах реорганізаційних процесів, які відбуваються в органах Державної фіскальної служби, що зумовлює **мету цієї роботи**.

Виклад основного матеріалу. Дослідження ролі інформаційного забезпечення у діяльності органів Державної фіскальної служби України (далі – ДФС України), та, зокрема, у митних органах свідчить, що у цій системі уся інформаційна робота є обов'язковою та забезпечувальною щодо виконання поставлених завдань. Сьогодні усі, без винятку, підрозділи митних органів зайняті обробкою вхідної та вихідної інформації, яку вони безпосередньо використовують під час своєї діяльності. Визначальним є спеціальний статус органів ДФС України та його провідне місце у системі органів державної влади. Цей правовий статус визначений спеціальними органами у сфері документування та встановлення режиму інформації, а саме: стандарти та документи, вимоги до електронного документа, зокрема порядок зарахування інформації до державної таємниці тощо. З урахуванням зазначеного, завдання підрозділів ДФС України загалом і митних органів зокрема в інформаційній сфері зводиться до інформаційного забезпечення їх діяльності та формування інформаційної інфраструктури у системі свого ведення. Проблемою є структуризація інформації у межах зазначених органів і вибір найправильнішого легітимного визначення усього комплексу інформації, яка використовується у межах функціонального впливу цього органу [1, с. 432; 2, с. 61; 3, с. 164; 4, с. 7; 5, с. 54].

Сьогодні можна виокремити такі складові інформаційного забезпечення митних органів, як: інформаційна підтримка – надання конфіденційної інформації керівництву та іншим правоохоронним органам, необхідної для виконання поставлених завдань; інформаційне супроводження – проведення комплексу інформаційно-пропагандистських або ідеологічних заходів; інформаційне обслуговування – діяльність спеціальних служб з виявлення й задоволення актуальних інформа-

ційних потреб митних органів; інформаційна допомога – надання своєчасної й кваліфікованої допомоги суб'єктам митної сфери у доступі до необхідних інформаційних ресурсів і засобів у зв'язку з виконанням складних завдань або виникненням нових проблем у здійсненні митної політики; інформаційна логістика – управління інформаційними потоками у процесах забезпечення митної діяльності матеріально-технічними засобами, товарами, фінансовими, інформаційними та іншими послугами з метою їх оптимізації; інформаційне консультування – надання спеціальними органами й службами силовим відомствам консалтингових послуг, експертних оцінок, розроблення рекомендацій і пропозицій для вирішення проблем, що виникають у процесі інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів і об'єктів політики держави [6, с.10].

Усі вищенаведені заходи у митній сфері підкріплені конкретними нормативно-правовими актами, які регулюють інформаційне забезпечення митних органів. До них можна зарахувати: Конституцію України; Митний кодекс України, яким передбачено, що проведення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється з використанням інформаційних технологій, зокрема інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах і засобів їх забезпечення; інші закони України, що регулюють питання державної митної справи; міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; нормативно-правові акти, видані на основі та на виконання Митного кодексу України та інших законодавчих актів, таких як Закони України: “Про оперативно-розшукову діяльність”, що регламентує діяльність підрозділів, які ведуть боротьбу з контрабандою, “Про інформацію”, який регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, “Про Національну програму інформатизації”, який визначає загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації; “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, який регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах; “Про телекомунікації”, який визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у цій діяльності або користуються телекомунікаційними послугами; “Про електронні документи та електронний документообіг”, який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів; “Про електронний цифровий підпис”, який визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису; “Про державну таємницю”, який регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України; “Про науково-технічну інформацію”, який визначає основи державної політики у галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни; Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.1997 р. № 1126 “Про концепцію технічного захисту інформації в Україні”, яка визначає основи державної політики у сфері захисту інформації інженерно-технічними заходами; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 1236-р “Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи “Електронна митниця” щодо визначення принципів побудови багатофункціональної комплексної системи “Електронна митниця”, спрямованої на зміцнення митної безпеки України, адаптацію Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів та нової комп'ютеризованої транзитної системи, оперативне отримання актуальної і достовірної інформації про наміри щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій, створення умов для прискорення процедур митного контролю та митного оформлення, поліпшення соціального та інформаційного обслуговування населення, удосконалення інформаційної інфраструктури митних органів, етапи її створення, основні положення з формування її інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, а також створення передумов для інтеграції України у світову інформаційну спільноту [7]; Концепція створення, впровадження і розвитку системи електронного декларування товарів, затверджена наказом Державної митної служби України від 18.10.2006 р. № 907 [8]; Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. (дата набрання чинності для України: 15.09.2011 р.), яка відображає роль інформаційних технологій у митній справі [9]; Положення про

Єдину автоматизовану інформаційну систему Державної митної служби України, затверджене наказом Державної митної служби України від 04.11.2010 р. № 1341, що визначає структуру, порядок функціонування Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України, її складові та призначення [10]; Концепція інтегрування системоутворювальних компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України, затверджена наказом Державної митної служби України від 28.03.2012 р. № 191, яка визначає мету, основні завдання та пріоритетні заходи з інтегрування системоутворювальних компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованої системи митного оформлення на сьогоднішній день ДФС України, а також принципи побудови такої інформаційної автоматизованої системи та етапи її створення, основні положення з формування її інформаційно-телекомунікаційного та спеціального технічного забезпечення для цілей митного оформлення та контролю, а також створення передумов для подальшого її інтегрування зі створюваною комплексною системою моніторингу митного оформлення та контролю Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів [11]; Положення про вантажну митну декларацію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.97 р. № 574, що визначає форми вантажної митної декларації та встановлює порядок її подання; наказ Державної митної служби України від 01.03.2013 р. № 61 “Про затвердження специфікацій форматів електронних повідомлень” стосовно стандартизації процесу обміну електронною інформацією про надання фінансових гарантій митним органам.

Отже, зазначені нормативно-правові акти встановлюють вимоги щодо відповідності національним стандартам інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення, визначають джерела інформаційних ресурсів, а також коло суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які є користувачами інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і засобів їх забезпечення, регулюють питання захисту електронної інформації в інформаційних системах фіскальних органів та суб'єктів, що беруть участь в інформаційних відносинах.

Сьогодні неможливо уявити діяльність митних органів без використання інформаційних технологій. Так, у 1992 році у Митній службі України була впроваджена Єдина автоматизована інформаційна система, що забезпечує інформаційну підтримку та супровід митної справи і становить сукупність кількох взаємопов'язаних інформаційних систем та програмно-інформаційних комплексів [12]. Ця система на цей час охоплює усі митні режими (імпорт, експорт, транзит): автомобільним транспортом – у повному обсязі; залізничним транспортом – під час імпорту, транзиту та експорту (давальницька сировина); авіаційним та морським транспортом під час імпорту [13, с. 250].

До складу ЄАІС митних органів зараховують такі елементи:

- автоматизовану інформаційну систему “Центр” – автоматизована інформаційна система центрального рівня, яка становить сукупність підсистем, комплексів завдань, програмно-інформаційних комплексів та централізованого сховища зведеної інформації про митне оформлення – електронних копій вантажних митних декларацій на паперовому носії та електронних вантажних митних декларацій, інших електронних документів та електронних копій документів на паперовому носії, які використовуються під час здійснення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, та забезпечує двосторонній обмін митною та іншою інформацією з автоматизованими системами митного оформлення та іншими системами (підсистемами) локального рівня;

- автоматизовану систему митного оформлення (АСМО) – це підсистема, що входить до складу Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів і забезпечує використання електронних документів та електронних копій документів на паперових носіях посадовими особами митного органу для здійснення митних процедур, а також локальні підсистеми митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, що взаємодіють із автоматизованою інформаційною системою “Центр”;

- відомчу телекомунікаційну мережу митних органів, що забезпечує інформаційний обмін між елементами Єдиної автоматизованої інформаційної системи;

- локальні обчислювальні мережі митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій;

- інформаційно-телекомунікаційний комплекс митних органів “Електронна пошта”, що забезпечує обмін електронними поштовими повідомленнями між користувачами ЄАІС ДФС України, забезпечує доступ до документоорієнтованих баз даних і складається з головного інформаційно-телекомунікаційного комплексу та регіональних інформаційно-телекомунікаційних комплексів;
- адміністративно-правову інформаційну підсистему, що забезпечує управління митними органами на усіх рівнях, контроль і дотримання законності під час здійснення митної справи;
- підсистема інформаційного забезпечення, яка включає: комплекс технічного забезпечення; загальносистемне програмне забезпечення; нормативно-правове забезпечення; науково-методичне забезпечення; організаційне забезпечення системи; систему адміністрування та контролю функціонування програмно-технічних засобів; систему навчання та підвищення кваліфікації працівників (зокрема і дистанційну форму навчання);
- систему електронного документообігу ДФС України, що забезпечує автоматичне пересилання, реєстрацію та оброблення документів у митних органах, спеціалізованих митних установах та організаціях, контроль за їх виконанням, ведення електронного архіву документів;
- комплексну систему захисту інформації, яка повинна забезпечувати захист державних інформаційних ресурсів у автоматизованих системах, що входять до складу ЄАІС митних органів, за допомогою впровадження комплексу технічних, програмних, криптографічних, організаційних та інших заходів і засобів комплексної системи захисту інформації, спрямованих на забезпечення конфіденційності, цілісності, доступності, керованості інформації;
- підсистему криптографічного захисту інформації, яка повинна забезпечувати захищений обмін даними між інформаційними системами та автоматизованими робочими місцями структурних підрозділів ДФС України;
- систему електронного цифрового підпису ДФС України, що становить автоматизовану систему, призначену для технологічного забезпечення надання послуг електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП) в електронному документообігу користувачів ЄАІС митних органів [12].

Крім того, митні органи у своїй діяльності у боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил виступають користувачами інформаційних систем інших правоохоронних органів України, наприклад, інтегрованої міжвідомчої автоматизованої системи обміну інформацією з питань контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон “Аркан”, адміністратором якої є Державна прикордонна служба України; Інтегрованого національного банку про транспортні засоби Національної поліції України, до якого входять такі інформаційно-пошукові підсистеми, як “Автомобіль”, “Угон”, “Документ” (викрадені чи загублені реєстраційні документи), “Номерний знак” (викрадені чи загублені державні номерні знаки) тощо [13, с. 257].

Висновки. Отже, нагальним питанням в інформаційному забезпеченні митних органів є скоординованість інформаційно-телекомунікаційних систем, взаємообмін даними електронних баз, причому виключно через мережі електронної пошти, підвищення прозорості правоохоронної діяльності, що, своєю чергою, зумовить підвищення іміджу та поваги суспільства. До того ж потребують вдосконалення та подальшого розвитку автоматизовані системи, які вже функціонують у системі митних органів та ґрунтуються на сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологіях.

1. Бачило И. Л. Информационное право : учеб. / И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов; РАН Ин-т государства и права. Акад. правовой ун-т. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2005. – 725 с.
2. Костецька Т.А. Інформаційне законодавство: як галузь і як навчальна дисципліна [Текст] / Т. А. Костецька // Часопис Київського університету права. – 2001. – № 1. – С. 61–64.
3. Дзюба Ю. П. Інформаційне забезпечення управління як об’єкт кримінально-правової охорони [Текст] / Ю. П. Дзюба // Конституція – основа державно-правового будівництва і соціального розвитку України : тези наук. доп. та повідом. учасників наук. конф. мол. учених (м. Харків, 30 черв. 2001). – Х., 2001. – С. 164–165.
4. Соснін О. Сучасне інформаційне законодавство України: правове й термінологічне вдосконалення [Текст] / О. Соснін // Людина і політика. – 2002. – № 6. – С. 3–8.
5. Постульга В. Деяко про інформаційне право [Текст] / В. Постульга // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 2. – С. 53–54.
6. Таїров А. І. Інформаційне забезпечення функціонування органів державної влади : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 /

А. І. Таїров. – К., 2010. – 20 с. 7. Концепція створення багатофункціональної комплексної системи “Електронна митниця” : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 1236-р // *Офіційний вісник України*. – 2008. – № 71. – Ст. 2392. 8. Концепція створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів : затверджена наказом Державної митної служби України від 18.10.2006 р. № 907. – К. : Державна митна служба України, 2006. – Ст. 9. 9. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур // *Офіційний вісник України*. – 2011. – № 71. – Ст. 2711. 10. Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Державної митної служби України, затверджено наказом Державної митної служби України від 04.11.2010 № 1341 // Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/elektronna-mitnitsya/62603.html> (дата звернення : 27.03.2015). 11. Концепція інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України : затверджена наказом Державної митної служби України від 28.03.2012 р. № 191. – К. : Державна митна служба України. – 2012. – Ст. 17. 12. Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01. 1996 р. № 118. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-96-n>. 13. Катеринчук І.П. Правові засади інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Іван Петрович Катеринчук. – К., 2015. – 499 с.

REFERENCES

1. Bachilo I.L. *Informacionnoe pravo (Information law)* St. Petersburg Press Law center Publ., 2005, 725 p.
2. Kostecz'ka T.A. *Informacijne zakonodavstvo: yak galuz' i yak navchal'na dy'scyplina [Information legislation: as an industry and as an academic discipline]*. Chasopy's Ky'yivs'kogo universy'tetu prava, 2001, Vol. 1, 61–64 pp.
3. Dzyuba Yu.P. *Informacijne zabezpechennya upravlinnya yak ob'yekt kry'minal'no-pravovoyi oxorony' [Information support of management as object of criminal legal protection]*. Konstytuciya – osnova derzhavno-pravovogo budivny'ctva i social'nogo rozvy'tku Ukrayiny' : tezy' nauk. dop. ta povidom. uchasny'kiv nauk. konf. mol. ucheny'x. Kharkiv, 2001, 164–165 pp.
4. Sosnin O. *Suchasne informacijne zakonodavstvo Ukrayiny': pravove j terminologichne vdoskonalennya [Modern information law of Ukraine: legal and linguistic improvement]*. Lyudy'na i poly'ty'ka, 2002, Vol. 6, 3–8 pp.
5. Postul'ga V. *Deshho pro informacijne pravo [A little information about right]*. Pidpry'yemny'ctvo, gospodarstvo i pravo, 2003, Vol. 2, 53–54 pp.
6. Tairov A.I. *Informacijne zabezpechennya funkcionuvannya organiv derzhavnoyi vlady' Diss, kand.polit. nauk [Information support of functioning of state authorities. Cand. polit. sci. diss.]*. Kyiv, 2010. 20 p.
7. *Koncepciya stvorenniya bagatofunkcional'noyi kompleksnoyi sy'stemy' “Elektronna my'tny'cya” [The concept of creating a multifunctional complex system “Electronic customs”]* The Cabinet Of Ministers Of Ukraine on September 17, 2008.
8. *Koncepciya stvorenniya, uprovadzhennya i rozvy'tku sy'stemy' elektronного deklaruvannya tovariv [The concept of creation, implementation and development of the system of electronic Declaration of goods]* The order of the State customs service of Ukraine on October 18, 2006.
9. *Mizhnarodna konvenciya pro sproshhennya ta harmonizaciyu my'tny'x procedur [International Convention on the simplification and harmonization of customs procedures]*. Oficijny'j visny'k Ukrayiny', 2011, Vol. 71, 2711 p.
10. *Polozhennya pro Yedy'nu avtomaty'zovanu informacijnu sy'stemu Derzhavnoyi my'tnoyi sluzhby' Ukrayiny', zatverdzheno nakazom Derzhavnoyi my'tnoyi sluzhby' Ukrayiny' [The position of the Unified automated information system of State customs service of Ukraine, approved by order of the State customs service of Ukraine]*. Available at: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/elektronna-mitnitsya/62603.html>.
11. *Koncepciya integruvannya sy'stemoutvoryuyuchy'x komponentiv texnichny'x ta special'ny'x zasobiv my'tnogo kontrolyu z avtomaty'zovanoyu sy'stemoyu my'tnogo oformlennya Derzhmy'tsluzhby' Ukrayiny' [The concept of integration of strategic components of technical and special means of customs control with the automated system of customs clearance of the state customs service of Ukraine]* The order of the State customs service of Ukraine on March 28, 2012.
12. *Pro stvorenniya Yedy'nogo derzhavnogo reyestru pidpry'yemstv ta organizacij Ukrayiny' [On creation of a Unified state register of enterprises and organizations of Ukraine]*. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-96-n>.
13. Katery'nchuk I.P. *Pravovi zasady' informacijnogo zabezpechennya diyal'nosti pravooxorony'x organiv Ukrayiny' Diss, Dok.yury'd. nauk [Legal basis of information support of activity of law enforcement bodies of Ukraine. Dokt. legal. sci. diss.]*. – Kyiv, 2015. 499 p.

Дата надходження: 30.03.2017 р.